

CİRCİS

CİRCİS

(جرجيس)

Müslümanlar tarafından sâlih bir kimse veya nebî olarak kabul edilen kişi, hıristiyanlara göre ise St. George diye bilinen azîz.

Hayatına dair menkıbe tarzındaki rivayetler içinde ilmî değer taşıyan pek az bilgi vardır. Kur'ân-ı Kerîm'de ve sahih hadislerde hakkında bilgi bulunmayan Cîrcîs ile ilgili olarak tarih ve kısas-ı enbiyâ türü kitaplarda anlatılanlar Vehb b. Münebbih'e dayanmaktadır ve özetle şöyledir: Cîrcîs Filistinli olup Hz. İsa'dan sonra eyalet kralıkları (tavâif-i mülûk) döneminde yaşamış ve havâirilerin sonuncularına yetişmiş samimi bir hıristiyan'dır. Ticaret yaparak servet sahibi olmuş ve her yılın sonunda kârını yoksullara dağıtmayı ilke edinmiştir. O dönemde Musul ve Suriye'de hüküm süren Dâdân adında (kaynaklarda adı Dâzâne, Zâdâne veya Dâdyâne olarak da geçen bu kral, 284-305 yılları arasında hüküm süren Roma İmparatoru Dioclétien olmalıdır) putperest bir kralın himayesine girip ticaret yaptığı bölgelerde güven içinde olmayı düşünen Cîrcîs, kendisi gibi İsa Mesîh'e inanan arkadaşlarıyla birlikte hediyelerle Musul'a gitmiş, ancak Dâdân'ın halkı Apollon adlı puta tapmaya zorladığını, tapmayanları cezalandırdığını görünce getirdiği hediyeleri kendisi gibi inananlara dağıtarak kralın huzuruna çıkıp onu tek Allah'a inanmaya davet etmiş, fakat yaptıkları tartışma sonunda kral Cîrcîs'e putperestliği benimsetemeyince ona çeşitli işkenceler yaptırmıştır. Rivayete göre bu sırada bir melek gelerek Cîrcîs'i bu işkencelerden kurtarır ve, "Ey Cîrcîs, bu işkencelere katlan! Kral seni dört defa öldürecek, ben ise üç defa tekrar hayata döndüreceğim ve dördüncüde şehâdet mertebesine ereceksin" der. Cîrcîs de ağır işkencelere katlanır, üç defa öldürülür ve yeniden dirilir; bu arada çeşitli mucizeler gösterir. Bunları duyan binlerce kişi Cîrcîs'in dinine girer. İnananlar arasında karısının da bulunması kralı öfkelenendir. Bunun üzerine bütün inananların öldürülmesini emreder. Nihayet Cîrcîs Allah'a dua ederek kendi canını almasını, inananları da helâk etmesini ister. Duası kabul olunur; Cîrcîs ve şehirdeki diğer müminler öldürülür, ardından da Allah kâfirleri bir âfetle yok eder (Taberî, II, 24-36; Sa'lebî, s. 327-333).

İslâmî kaynaklarda Hz. İsa'ya inanması, onun yolunda her türlü işkenceye kat-

lanması, üç defa öldürüldüğü halde yeniden dirilmesi yanında ölümleri mezarlarından çıkartıp dirilttiği, kökünden kesilmiş ağaçları tekrar bitirip yeşerttiği, kesilip parçalara ayrılmış bir hayvana yeniden can verdiği, ikinci ölümünde göğün karardığı, dirildiğinde güneşin tekrar ortaya çıktığı şeklindeki rivayetler, onun vahye mazhar bir nebî olduğu kanaatini uyandırmıştır. Hıristiyan kaynaklarında ise St. George (Georgios, Georges) Hagios diye geçen kişi ile Cîrcîs'in aynı şahıs olduğu kabul edilmektedir (EI² [İng.], II, 553). Kilise tarihlerine göre St. George, milâdî III. yüzyılın ikinci yarısında Filistin'in Remle kasabasında doğmuş ve 23 Nisan 303'te Dioclétien devrinde Nikomedeia'da (İzmit) şehid olmuştur. Rivayete göre İmparator Dioclétien, İzmit'te hıristiyanlar aleyhine çıkarıp astırdığı bir fermanı yırtması yüzünden St. George'u çeşitli işkencelerle öldürtmüştür (Bustânî, VI, 427). En büyük şehid olarak kabul edilen St. George kilise takviminde 23 Nisan'da anılmaktadır. İngilizler onu vatanlarının mânevî koruyucusu olarak kabul etmektedirler. Asker olup bir hükümdar kızını ejder elinden kurtardığı yolunda eski bir efsane dolayısıyla Çarlık Rusyası, St. George'un bu ejder olayını konu alan bir tasvirini resmî sembol edinmiştir.

Üç defa ölüp dirilmesi sebebiyle İslâmî literatürde bir ölme-dirilme motifi olarak benimsenen Cîrcîs, ölümsüzlüğü kabul edilen Hızır ve İlyâs'la da karıştırılmıştır (Bustânî, VI, 428).

Musul'da halen Cîrcîs nebînin meşhedi olarak kabul edilen bir yer bulunmaktadır. Ali b. Ebû Bekir el-Herevî'nin *Kitâbü'l-İşârât*'ta verdiği bilgiye göre VI. (XII.) yüzyılda da Cîrcîs meşhedi olarak bilinen bu yerin aslında bir Keldânî kilisesi olduğu tesbit edilmiştir (bk. EI² [İng.], II, 553). Beytülâhm ile Hebron arasında Hudr (Hızır) adlı köy, yahudi ve müslümanlar tarafından Hz. Hârûn'un oğlu Fînehas veya İlyâ, hıristiyanlarca da St. George ile alâkalandırılır. Halen müslümanların meskûn olduğu bu köyün ortasında St. George'un adıyla anılan bir de rahibeler manastırı vardır. Hem müslümanlar hem de hıristiyanlar bu manastırda adaklarını sunar, özellikle akıl hastalarını şifa için buraya getirirler.

Kudüs'te Jaffa Geçidi yakınındaki Nicophorea'da bulunan Mar (azîz) Jirius Manastırı da aynı şekilde ziyaret yeridir. Şehirde bu azîze ithaf edilmiş üç ki-

lise daha vardır ve Mar Jirius'un resimleri önünde yerli hıristiyanlarca tütsü yakılmakta, adak adanmakta, onun tehlikeli ve zor durumda bulunanlara beyaz bir at üzerinde yardıma geldiğine inanılmaktadır. O bölgede Hudr gibi önem verilen yerlerin en meşhuru Lydda'daki St. George Kilisesi'dir. Burası St. George'un gömüldüğü yer olarak kabul edilir. Avrupa'da St. George ile baharın gelişi ve tabiatın yeniden canlanması arasında ilgi kurulmakta, bu sebeple çeşitli törenler yapılmaktadır. Ukrayna'da bitkilerin St. George gününde yeşermeye başlamasını sağlayan yöntemler geliştirilmekte, Baltık ülkelerinde sürülerin vahşi hayvanlardan korunması için St. George'un ikonuna başvurulmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tâcû'l-'arûs, "cîrcîs", md.; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 54; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 24-36; Sa'lebî, *'Arâ'isü'l-mecâlis*, s. 327-333; Ali b. Ebû Bekir el-Herevî, *Kitâbü'l-İşârât ilâ ma'rifeti'z-ziyârât* (nşr. Thomine Sourdel), Damas 1953, s. 69; Bustânî, *DM*, VI, 427-428; H. Delehaye, *Les légendes grecques des saints militaires*, Paris 1909, s. 77-89; F. Sarre — E. Herzfeld, *Archaeologische Reise im Euphrat und Tigris Gebiet*, Berlin 1911-22, II, 236-238; A. Sioufi, *Les antiquités et monuments de Mossoul*, Mosul 1940, s. 17-23; J. M. Fiey, *Mossoul Chrétienne*, Beyrut 1959, s. 118-120; Kasım Kufralı, "Cîrcîs", *İA*, III, 195; B. Carra de Vaux, "Djirdjis", *EI²* (İng.), II, 553; Lauri Honko, "Finnougric Religions", *ER*, V, 333; Ovudiu Birlea, "Folklore", *a.e.*, V, 366; Romulus Vulcanescu, "Masks", *a.e.*, IX, 273; Theodor H. Gaster, "Seasonal Ceremonies", *a.e.*, XIII, 150; H. Thurston, "Saints and Martyrs (Christian)", *ERE*, XI, 58; T. W. Arnold, "aynı madde (Muhammadan)", *a.e.*, XI, 68; E. W. G. Masterman, "aynı madde (Syrian)", *a.e.*, XI, 82.



GÜNAY TÜMER

CİRİT

Genellikle at sırtında oynanan bir savaş oyunu.

Adını oynandığı alet olan ve çevgen de denilen (bk. ÇEVGÂN) temrensiz mızraktan alır; kelimenin aslı Arapça *cerîd*'dir (kabağı soyulmuş hurma ağacı). Cirit, binicilikte ve mızrak fırlatmakta ustalık isteyen Orta Asya kökenli eski bir savaş oyunu olup bugün Anadolu'da yalnız bazı atçılık kulüpleri tarafından ve genellikle turistik gösteri mahiyetinde oynanmasına karşılık Orta Asya bozkırlarında nisbeten güncelliğini korumaktadır. Atlı ve yaya oynanan iki çeşidi varsa da en çok tanınanı atlı olanıdır; yaya cirdi nâdiren saray avlularında oynanmıştır. Bugün atletizmin dört "atma"